

Jelige:

félnek, mert elválasztva élnek

A Gyöngyöspata - modell

Az emberek gyakran gyűlölik egymást, mert félnek egymástól; félnek egymástól, mert nem ismerik egymást; nem ismerik egymást, mert nem tudnak kommunikálni; nem tudnak kommunikálni, mert elválasztva élnek.” /Martin Luther King/

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
A dolgozat módszertana	5
Összmagyar kórkép	7
1.A romák helyzete Magyarországon.....	7
2.A magyar társadalom radikalizálódása.....	9
3.Jogi háttér – az egyesülési és gyülekezési jog.....	10
3.1Egyesülési jog	11
3.2Gyülekezési jog	12
Gyöngyöspata szociológiai jellemzése.....	14
1.Általános jellemzők.....	14
2.Egyenlőtlenségek – a konfliktushelyzet kialakulásának okai	14
A gyöngyöspatai eseményeket közvetlenül kiváltó országos és helyi okok	17
1.Országos okok - a szélsőjobboldal megerősödése, a Jobbik parlamentbe jutása.....	17
2.Helyi okok - a vonulás közvetlen okai, ürügyei, „casus belli”.....	18
3.A vonulás – a szélsőjobb erődemonstrációja	20
A szereplők tevékenységének értékelése	23
1.Általános megállapítások	23
2.Résztvevő szervezetek klasszifikációja.....	24
3. A szereplők:.....	25
1.Jobbik	25
2.Szebb Jövőértért Polgárőr Egyesület – a felosztatott Magyar Gárda?	25

3.A rendőrség	31
4.Jogvédő szervezetek.....	34
5.Kormány.....	35
Összegzés	39
1.Jogi, rövidtávú kezelés	39
2.Szociális, hosszútávú megoldások	40
Felhasznált irodalom	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Bevezetés

2011 márciusában szélsőséges politikai erők gyakorlatilag megszálltak egy Heves megyei települést és hetekig ellenőrzésük alá vonták azt. Dolgozatom a „gyöngyöspatai modell” címet viseli, mivel úgy gondolom, hogy ez a szélsőséges csoportok éles gyakorlata volt, amely mára szinte intézményesült gyakorlattá vált. Véleményem szerint a Gyöngyöspatát ellenőrzésük alá vonó szélsőjobboldali szervezetek tudatosan készültek erre, stratégiájuk volt, kimutatható előkészületeikben a fokozatosság is. Ezt támasztja alá az is, - bár ezzel nem foglalkozom ebben a dolgozatban, de a téma szempontjából jelentőséggel bír – hogy nem csak Gyöngyöspatán zajlottak le hasonló jelenségek. Később nagyon hasonló forgatókönyv alapján vonultak fel ugyanezek a szélsőséges szervezetek Hajdúhadházán, Devecseren, Cegléden. Mindez alátámasztja kiinduló hipotézisemet, hogy a gyöngyöspatai jelenségeknek önmagukon túlmutató jelentőségük van, az egyedi történetekben kimutatható a modelljelleg.

Két aggasztó társadalmi folyamat találkozásának lehettünk tanúi Gyöngyöspatán. Az egyik, hogy a romák tömegei a társadalom legalsó decilisében, egy igencsak leszakadó társadalmi rétegben helyezkednek el. Kitörni, igényeiket, jogaikat érvényesíteni képtelenek, nincsenek meg hozzá a szükséges fórumok. A másik, hogy a magyar társadalom 2006 óta folyamatosan radikalizálódik. A Jobbik Magyarországért Mozgalom, mint egyértelműen szélsőjobboldali politikai erő a harmadik legnépszerűbb párt ma Magyarországon, a „cigányozás” a közbeszéd részévé vált, valamint elterjedt az a megingathatatlan legenda is, hogy a jelenlegi helyzetet a romák kizárólag saját hibáiknak köszönhetik.¹

A következőkben arra keresem a választ, hogy mi vezethetett a gyöngyöspatai konfliktus kialakításához, milyen társadalmi-jogi környezetben indult el ez a folyamat, milyen érdekek mozgatták a szereplőket, miért nem sikerült megfelelő módon kezelni ezt a jelenséget.

A dolgozat módszertana

Mivel a történetek nagyon frissek, kevés forrás állt rendelkezésemre. A dolgozatírás elején először újra elolvastam a híreket, – elsősorban az origo.hu, index.hu, hvg.hu – hogy

¹Bodrogi Bea: Cigányozás a médiában” Hátrányos helyzetű csoportok médiaábrázolása és a hatósági gyakorlat In: <http://civilmedia.net/ciganyozas-a-mediaban/> (letöltve: 2012. augusztus 10.)

képet alkossak arról, tényszerűen pontosan mikor, hol, mi történt. Feldolgoztam a rendelkezésre álló országgyűlési bizottsági és ombudsmani jelentéseket, valamint az egyetlen felelhető tanulmányt a gyöngyöspatai eseményekről.² Beszéltem és interjút készítettem olyan, elsősorban civil szereplőkkel, akik jelen voltak a településen a „vonulás” idején, vagy munkájuk során kiemelten foglalkoztak azzal. Ők: Mohácsi Erzsébet – az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány munkatársa, dr. Fórika László az akkori nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának munkatársa, Szombati Kristóf szociológus, dr. Simon Mihály a Társaság a Szabadságjogokért Munkatársa, és Szőke Sándor a Gyöngyöspata-bizottság elnöke. Végül pedig igyekeztem olyan hazai és nemzetközi szakirodalmi forrásokat, illetve a strasbourgi esetjogot keresni és felhasználni, amely esetjogi és elméleti háttér segíthet kontextusba helyezni a Gyöngyöspata-jelenséget, elemzésem támpontjaként szolgálhat.

A vizsgált időszak 2011. február 28-tól 2011 májusáig, tehát a tüntetés bejelentésétől egészen a Büntető Törvénykönyv módosításáig terjed. A végső dátumot meghatározásakor úgy véltem, hogy a büntetőtörvénykönyv módosítása kifogta a szelet a szélsőséges csoportosulások vitorlájából, ugyanakkor ma már látom, hogy tévedtem, ezt az akadályt is „könnyen vették”.

Három szinten elemzem a 2011-es eseményeket. Először megvizsgálom azt az általános társadalmi-jogi környezetet, háttérrel, ami a gyöngyöspatai események keretétül szolgált. A második fejezetben magát Gyöngyöspatát elemzem, milyen adottságokkal bír és nehézségekkel küzd a település, milyen környezetben élnek a romák és nem romák együtt, melyek azok az okok, amelyek miatt célpont lett a település. A harmadik részben pedig az ott megjelenő szereplők, így a Kormány, a Jobbik Magyarországért Mozgalom, a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület (SZJPE), és a civil jogvédők, elsősorban a Társaság a Szabadság Jogokért (TASZ) tevékenységét vizsgálom.

²Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

Összmagyar kórkép

Ebben a fejezetben az első, általános szinten azt a társadalmi-jogi környezetet elemzem, amelyben lehetősége nyílt egy szélsőséges szervezetnek napokig felügyeletet gyakorolni egy település lakossága felett, gyakorlatilag átvenni az állam közrendet, közbiztonságot fenntartó funkcióit. Három kérdésvizsgálata szükséges ahhoz, hogy a gyöngyöspatai eseményeket megértsük, és egy folyamat részeként vizsgálhassuk. Ezek a problémák: a romák helyzete Magyarországon, a magyar társadalom radikalizálódása, és a vonatkozó jogszabályi háttér.

1.A romák helyzete Magyarországon

A dolgozat kiinduló állítása az, hogy a Gyöngyöspatán történtek szerves részét alkotják a magyar társadalmi fejlődésnek, és nem jelentenek egy különálló, szélsőséges epizódot. „A romák a rendszerváltás legnagyobb vesztesei”, mondja a szinte közhellyé vált tétel. A 1989-1990-es fordulat után tömegesen vesztek el a munkájukat, a fenntarthatatlan gyárak bezárásával, kiesnek az oktatásból, szorulnak a települések szélére. Összességében elmondható, hogy kiszorulnak a nagy társadalmi intézményekből.³

A romák száma és aránya a teljes népességen belül folyamatosan nő: Kemény István kutatásai alapján 1970-ben 320 ezer, 1990-ben 470 ezer, 2001-ben 570 ezer roma élt az Magyarországon.⁴ Előrejelzések szerint ez a szám a jövőben egyenletesen nőni fog, 2050-re „900 és 1 millió 100 ezer fő közötti romának minősített lakost becsülhetnénk.”⁵ A 2001 és 2006 közötti a TÁRKI, illetve a MEDIÁN adatfelvételei alapján a háztartások 6–7, a népesség 7–8 százalékát becsülték a kérdezők romának, azaz teljes számuk 750–850 ezer fő közöttire becsülhető.

³Ladányi János- Szelényi Iván: Ki a cigány? IN: Szociális és etnikai konfliktusok. Szerk.: Ladányi János, Ú-M-K, Budapest 2005. 179-191. o.

⁴Bass László, Darvas Ágnes, Ferge Zsuzsa: A szegénységben élők helyzetének változása 2001 és 2006 között – különös tekintettel a gyermekes családokra In: Stratégiai kutatások 2006-2007. Kutatási jelentések. Szerk. Banczerowski Januszné. Budapest, Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Programiroda, 2007. In.: http://www.gyerekszegenyseg.hu/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=210%3Abass-darvas-ferge-a-szegenysegben-elok-helyzetenekvaltozasa&id=13%3Aa-gyermekek-csaldok-helyzete-a-trsadalmi-struktra-egszben&lang=hu

⁵Hablicsek László: Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig In.: Horváth Ágota – Landau Edit – Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni. Aktív Társadalmi Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2000. 243-276. o.

A romák jelentős része a leszakadó, legszegényebb régiókban él, azokban a megyékben, amelyekre a rendszerváltás a leginkább negatívan hatott. Ezekből a leszakadó térségekből, aki tehetett, elvándorolt, és csak azok maradtak, akik önjelűből nem tudnak mozdulni. Mivel az elmúlt húsz évben semmilyen olyan intézkedés nem történt, ami ezt a folyamatot megállította volna, mára már nem szegregált, gettósodott utcákról, településekről, hanem egész településhálózatokról, gettósodó kistérségek láncolatairól beszélhetünk.⁶

Kemény István, Jankó Béla és Lengyel Gabriella felmérése alapján 1993-ban a teljes népességen belül az aktív korúak 64%-a volt foglalkoztatott, míg a romák között ez a szám 28,6%.⁷ Különösen drámaiak az arányok, ha megnézzük a rendszerváltás előtti képet, mikor is az aktív korúak 87,7%-a volt foglalkoztatott, a romák pedig 85,2%-a állt munkaviszonyban. A súlyos visszaesés oka, hogy a gyárbezárások kiemelten érintették a romákat, és mivel a legtöbbjük szakképzetlen betanított munkás volt, a leszakadó régiókban éltek/élnek így az újbóli elhelyezkedésük gyakorlatilag lehetetlen.⁸ A cigány családok több mint felében ma már nincs egyetlen kereső sem.

Nem csak a munka (jövedelem), és lakóhely tekintetében szorultak a romák a társadalom peremére, hanem iskoláztatásban is. 2006-ban a romák 18%-nak volt nyolc, vagy annál is kevesebb általános iskolai osztály végzettsége -- ez a nem romák körében 3%. A felsőoktatásban a romák mindössze 1%-a, míg a nem romák 3%-a szerzett diplomát. Amennyiben figyelembe vesszük azt az aspektust is, hogy 2006-ra nőtt az iskoláztatottság aránya a teljes népességen belül, akkor ezek az adatok egyúttal azt is jelentik, hogy egészen drámai a helyzet ezen a területen is. Illetve azt is figyelembe kell venni, hogy az iskolából való kiszorulás növeli az esélyét az elszegényedésnek.⁹

Összességében elmondható, hogy a rendszerváltás óta eltelt időszakban növekedett a – mind a relatív, mind az abszolút értelemben vett - szegény népességen belül a romák aránya.¹⁰

⁶Virág Tünde: Gettósodó térség, gettósodó iskolarendszer Kisebbségkutatás 2003. évi 2. szám, Lucidus Kiadó 363-373. valamint Kemény István – Jankó Béla – Lengyel Gabriella: Magyarországi cigányság, 1971-2003. Bp., MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004. 191. o.

⁷Kemény István- Jankó Béla – Lengyel Gabriella: Magyarországi cigányság, 1971-2003. Bp., MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004. 192 p. /A magyarországi cigány népesség helyzete/

⁸Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története, Osiris 2009 Budapest 241-337. o.

⁹Kertesi Gábor: Cigány foglalkoztatás és munkanélküliség a rendszerváltás előtt és után In: Cigánynak születni, 2000. 81-110. o.

¹⁰Bass László, Darvas Ágnes, Ferge Zsuzsa: A szegénységben élők helyzetének változása 2001 és 2006 között – különös tekintettel a gyermekes családokra In: Stratégiai kutatások 2006-2007. Kutatási jelentések. Szerk. Banczerowski Januszné. Budapest, Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Programiroda, 2007. 338. o.
http://www.gyerekszegenyseg.hu/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=210%3Abass-darvas-ferge-a-szegenysegben-elok-helyzetenekvaltozasa&id=13%3Aa-gyermekes-csaladok-helyzete-a-trsadalmi-struktra-egszben&lang=hu

2.A magyar társadalom radikalizálódása

A rendszerváltás utáni életszínvonal-vesztés, növekvő munkanélküliség magával hozta a magyar társadalom fokozatos radikalizálódását, az előítéletek növekedését. Már egy 1994-es előítéletek-kutatás azt mutatta, hogy a legelutasítottabb kisebbségi csoport a magyar társadalmon belül a cigányság.¹¹ Az etnikai előítéletek a cigánysággal szemben jelennek meg a legélesebb formában Magyarországon, de a romákkal szembeni előítéleteket nem csak etnikai dimenzióban kell vizsgálni. Mivel a romák a társadalom legalsó rétegeiben helyezkednek el, így a többségi társadalom tagjainak vélekedéseit úgy kell értelmeznünk, mint az erre a sajátos underclass-létre adott reakciót.¹² Magyarországon a szegénység etnicizálódásának veszélye nagyon jelentős, a romák szegénységi kockázata kimagasló.¹³ Így a romákkal kapcsolatos előítéletek keverednek a szegényekkel, munkanélküliekkel, és bűnözőkkel kapcsolatos előítéletekkel.¹⁴

Már a korai, rendszerváltás-közeli magyar előítélet-vizsgálatok kimutatták, hogy a romákkal szembeni ellenérzéseket könnyebben fogalmazza meg a magyar társadalom, mint mondjuk a zsidókkal szembeni hasonló érzelmeket, ezek a negatív attitűdök könnyebben felszínre jutnak. Az előítéletek mértéke változó tendenciát mutat a rendszerváltás óta. 1994 és 2004 között bizonyos tekintetben csökkent az előítéletek a romákkal szemben. Ez azonban csak a nyílt elutasítás csökkenését jelentette, aminek oka, hogy ebben az időszakban a közbeszéd felszínén egy toleránsabb irány jelent meg.¹⁵

Ma a Jobbik Magyarországért Mozgalom megjelenésével, megerősödésével, parlamentbe jutásával már nem beszélhetünk toleránsabb közbeszédéről, sőt a közbeszéd radikalizálódása figyelhető meg. Ennek közvetlen előzményei 2006-ig nyúlnak vissza, bár a szélsőjobboldali gondolatok, mozgalmak már a rendszerváltást megelőzően is kimutathatóak. A 2006-os választások utáni gazdasági recesszió indult el, ami 2008-ban súlyos válsággá vált.

¹¹Enyedi Zsolt – Fábián Zoltán – Sik Endre (2004) „Nőttek-e az előítéletek Magyarországon?": in: Társadalmi riport 2004, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, 375–399.o.

¹²Fábián Zoltán–Sik Endre (1996): „Előítéletek és tekintélyelvűség” in: Társadalmi riport 1996, 381–413. o.

¹³Enyedi Zsolt – Fábián Zoltán – Sik Endre (2004) „Nőttek-e az előítéletek Magyarországon?": in: Társadalmi riport 2004, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, 375–399. o.

¹⁴Fábián Zoltán–Sik Endre (1996): „Előítéletek és tekintélyelvűség” in: Társadalmi riport 1996 381–413. o.

¹⁵Enyedi Zsolt – Fábián Zoltán – Sik Endre (2004) „Nőttek-e az előítéletek Magyarországon?": in: Társadalmi riport 2004, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, 375–399. o.

A demokratikus értékek fenntartásában nem segített az őszi beszéd sem. A Jobbik nyíltan elkezdte használni a „cigánybűnözés” fogalmát először a 2006. október 15-i olaszliszakai tragédia kapcsán, később pedig Marian Cozma meggyilkolása kapcsán.¹⁶ A fent említett fogalmat egyébként legelőször az ismert szélsőjobboldali portálon, a kurucinfón kezdték el használni 2005-ben, ezt „karolta” fel a Jobbik.

Így a cigánybűnözés, mint fogalom a közbeszéd részévé vált, amit az egyre erősödő szélsőjobboldalhoz közelálló médiumok rögtön felkaroltak. A szavazók egy radikalizálódó rétege pedig úgy vélte, hogy így feloldódott végre egy tabu, immáron „nyíltan lehet erről a problémáról beszélni”. Ehhez hozzákapcsolódott, hogy megjelent a Jobbik mellett, azt nyíltan támogatva a Magyar Gárda.¹⁷ A gárdamozgalom a Jobbik identitásának meghatározó része, mivel egyrészt a párt mozgalmi jellegét, rendszerellenességét erősíti, másrészt ez a paramilitáris csoportosulás mindig a sajtófigyelem középpontjába repíti a szervezetet.¹⁸

Ezek a folyamatok – emellett persze sok más tényező is – a Jobbikot 2010-ben a parlamentbe segítették, jelenleg a harmadik – az ország egyes területein a második – legerősebb párt. Ez annak köszönhető, hogy többek között a „cigánybűnözés” előtérbe helyezésével fel tudták kelteni egy réteg figyelmét, „volt a magyar társadalomban igény” az általuk képviselt nézetekre.

3.Jogi háttér – az egyesülési és gyülekezési jog

A témám szempontjából a harmadik fontos terület az egyesülési és gyülekezési jog magyarországi értelmezési anomáliáinak vizsgálata. Az államszocializmus idején ezen jogok tényleges tartalommal nem bírtak, a gyakorlatban nem léteztek. 1989 után azonban az egyesülési és gyülekezési jog, mint az egyik legfontosabb polgári és politikai alapjog megjelenik az alkotmányban, gyakorolhatóvá, kikényszeríthetővé vált.

¹⁶Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.): Új képlet. Választások Magyarországon, 2010. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 57-92. o.

¹⁷Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.): Új képlet. Választások Magyarországon, 2010. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 57-92. o.

¹⁸A gárdázás második hulláma 2011 In.:<http://www.politicalcapital.hu/blog/?p=1937938> (letöltve: 2012. május 13.)

3.1Egyesülési jog

A Magyar Köztársaság Alkotmánya az egyesülési jogot a következőképp határozta meg:¹⁹

„63. § (1) A Magyar Köztársaságban az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni.

(2) Politikai célt szolgáló fegyveres szervezet az egyesülési jog alapján nem hozható létre. .”²⁰

Az alkotmány a jogalkalmazóra bízta, milyen szervezeteket enged megalakulni, vagyis milyen szervezetek működhetnek legálisan Magyarországon, egyetlen korlátját említ meg ennek, hogy fegyveres szervezet ily módon nem hozható létre. A részletes szabályozást az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (Etv.) tartalmazta. A törvény az egyesületek megalakulását úgynevezett normatív feltételrendszerben szabályozta.²¹ Ez annyit jelent, hogy amennyiben egy egyesület megfelel a törvényben foglalt feltételeknek – pl.: tíz alapító tag – a bíróság a nyilvántartásba vételt nem tagadhatja meg. Az egyesületek Magyarországon tehát nyilvántartásba vétellel jöttek létre.

A nyilvántartásba vétel a magyar joggyakorlat szerint azonban megtagadható más alapjogok védelme érdekében, mivel az egyesülési jog a korlátozható alapjogaink közé sorolódott. Korlátozható egy alapjog, amennyiben az más alapjog érvényre juttatása érdekében szükséges, de csak arányosan és szükséges mértékben. Ezt a szükségességi-arányossági tesztet esetről esetre kell megvizsgálni, az összes körülmény fényében.

Mint említettem, nem példa nélküli, hogy korlátozzák az egyesüléshez való jogot a magyar joggyakorlatban. Az ún. Szivárvány ügyben²² a bíróság épp egy másik alapjog érvényre jutása érdekében tagadta meg az egyesület nyilvántartásba vételét. Ebből a példából kiindulva nem elképzelhetetlen, hogy egy, a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesülethez (SZJPE) hasonlószervezet bejegyzését is megtagadja a bíróság. Ezen szervezetek tevékenysége ugyanis sérti kisebbségeink emberi méltóságát, amely alapjog az Alkotmánybíróság

¹⁹A jelenlegi alaptörvény rendelkezési a vizsgált időszak miatt irreleváns.

²⁰1949. évi XX törvény, A Magyar Köztársaság Alkotmánya

²¹Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok Osiris Kiadó 2008, Budapest 183-201. o.

²²21/1996 (V.21) AB határozat

állásfoglalása szerint korlátozhatatlan: „az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző nagyobb érték.”²³

Természetesen nagy különbség a két szervezet között, hogy a Szivárvány Egyesület alapító okiratából kitűnt a hiba, illetve amit akkor hibának vélt a jogalkalmazó, míg az SZJPE esetében az alapszabályban semmi sem utalt bármilyen alapjog sérelmére.

3.2 Gyülekezési jog

Az események idején hatályos alkotmány és a gyülekezési törvény a következőképp szabályozta a gyülekezési jogot:

„62. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát és biztosítja annak szabad gyakorlását.”

A modern demokráciák mindegyike küzd azzal a kihívással, hogy meghatározza, meddig terjedhet ki a polgárok gyülekezési joga. Ahogy az Alkotmánybíróság, és mind az itthoni, mind a nemzetközi szakirodalom megállapítja, a gyülekezéshez való jog szintén korlátozható alapjog. Tehát szélsőséges politikai erők megjelenésénél igenis lehet korlátokat állítani, a társadalom integritása megőrzése érdekében egy demokratikus jogállamban is.

Az úgynevezett militáns demokrácia-felfogás²⁴ szerint minden jogállamnak kell, hogy legyen olyan intézményrendszere, amely képes gátat szabni a szélsőséges – a társadalom dezintegrációját elősegítő - folyamatoknak, erőknek. Ilyen intézmény lehet a gyülekezési szabadság korlátainak felállítása is, pl.: az alkotmányos rendszert veszélyeztető egyesületek, pártok betiltása, az egyenruha-tilalom.²⁵ A militáns demokrácia elmélete szerint lehetséges demokráciákban szélsőséges pártokat, csoportosulásokat kizárni a politikai szinterről, épp a demokrácia védelmében.²⁶ Bár ez a módszer könnyen válhat kétélű fegyverré a mindenkori hatalom kezében, de nem egy teljesen elvetendő gondolat. A strasbourgi esetjogban is

²³23/1990 (XI.31.) AB határozat

²⁴Karl Loewenstein: Militant democracy and fundamental rights [²⁵Vizsgálati jelentés a 2006. szeptember-októberi fővárosi demonstrációkkal, utcai rendzavarásokkal és rendfenntartó intézkedésekkel kapcsolatos eseményekről 2007 február, Budapest, In.: \[http://www.gonczolbizottsag.gov.hu/jelentes/gonczolbizottsag_jelentes.pdf\]\(http://www.gonczolbizottsag.gov.hu/jelentes/gonczolbizottsag_jelentes.pdf\) \(letöltés: 2012. július 12.\)](http://books.google.hu/books?id=32p58E4IhUMC&pg=PA231&lpg=PA231&dq=karl+loewenstein+militant+democracy&source=bl&ots=EOtsSOxWjl&sig=Am0piHjOgQtqn1NRZF2TGAErE5s&hl=hu&sa=X&ei=IBq-UJu-I8HbtAa7vIGwDA&ved=0CDwQ6AEwAQ, vagy In: Sajó András: Önvédő jogállam Fundamentum 2002. 3-4. szám 55-68. o.</p></div><div data-bbox=)

²⁶Sajó András: Önvédő jogállam Fundamentum 2002. 3-4. szám 55-68. o.

találhatunk olyan döntést, amely egyezménykonformnak ítélte egy olyan állami döntést, amely egy pártot a társadalomra kifejezetten káros hatásai, és törekvései miatt oszlatott fel, gondoljunk az Emek Partisi és Şenol kontra Törökország ügyre.²⁷

²⁷Emek Partisi and Şenol v. Turkey, application number: 39434/98
In.: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69181> (letöltés ideje.: 2012. szeptember 12.)

Gyöngyöspata szociológiai jellemzése

Az alábbiakban egyrészt általánosan vizsgálom, milyen szociológiai jellemzőkkel rendelkezik Gyöngyöspata, illetve másrészt melyek azok a kiemelten fontos sajátosságai, amik a konfliktus kialakulásához vezettek.

1.Általános jellemzők

Gyöngyöspata a Mátra délnyugati lábánál, Gyöngyöstől 11 km-re nyugatra fekszik. A település lakosságának – ami a 2761 fő – 87,8%-a magyar, 11,7%-a cigány, 0,4% német és 0,1% román nemzetiségűnek vallotta magát a 2001-es népszámlálás adatai szerint.²⁸ A településen a rendszerváltás előtt szőlőtermesztés, és bortermelés folyt, emellett többen dolgoztak az akkor még működő gyöngyösi vállalatoknál (Egyesült Izzó, bútorgyár) illetve a közeli bányákban is sokan találtak munkalehetőséget. Ezek a nagy foglalkoztatók a rendszerváltással megszűntek, jelenleg Gyöngyöspatán a munkanélküliség mintegy száz főt érint, ebből mintegy 80% roma és 20% nem roma származású munkaképes korú lakos van. Ez egyébként hozzávetőlegesen fordított arányú az egész gyöngyöspatai lakosság etnikai összetételéhez képest. Amennyiben figyelembe vesszük az országos átlagot, láthatjuk, hogy a romák jelentősen rosszabb helyzetben vannak ehhez képest, ahogy alább ezt részletesen is bemutatom.

2.Egyenlőtlenségek – a konfliktushelyzet kialakulásának okai

A feszült viszony a gyöngyöspatai „többség” és „kisebbség” között három tényezőre vezethető vissza, három dimenzióban jelentkezik elkülönülés a településen élő romák, és nem romák között, amelyek közül az első a munka, a második a lakóhely, a harmadik az oktatás. Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy ezek egyike sem speciális probléma ma Magyarországon, igen sok település küzd hasonló problémákkal. Az első ilyen tényező a munka világában való teljes elkülönülés. Általában nézve azt láthatjuk, hogy a település nem rendelkezik rossz mutatókkal a foglalkoztatás területén. A rendszerváltás után egy kisebb

²⁸In: Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

hullámvölgytől eltekintve a nem roma lakosság jelentős is része el tudott helyezkedni újra a környező nagyobb városokban, illetve a kárpótlás során visszakapott földeken is folyik gazdálkodás.²⁹ Ugyanakkor, mint már említettem a helyi romák teszik ki a munkanélküli lakosok 80%-át, ami fordított arányban áll Gyöngyöspata etnikai összetételével.

Az általában alacsony iskolai végzettségű, betanított szakmunkás képzettségű roma lakosok nem tudtak megkapaszkodni ilyen lehetőségekben, az pedig, hogy a kárpótlásból részesülhessenek azért volt kizárt, mert Magyarországon az államszocializmus előtt³⁰ nem illetve ritkán fordult elő, hogy egy roma család földműveléssel foglalkozzon.³¹ Összegezve elmondható, hogy a településen az egyik legnagyobb feszültségforrás az, hogy a többségi lakosság sérelmezi, hogy a romák nem dolgoznak, míg a romák azt sérelmezik, hogy nem jutnak munkához. A másik ilyen markánsan megjelenő elkülönítés a lakóhelyi szegregáció. A fentiekben túl ugyanis az is jelentős konfliktusforrás, hogy Gyöngyöspatán is – ahogy a magyar települések egy jelentős részén – kialakult egy szegregált roma telep. Ennek oka kettős, egyrészt a '70-es évek során a roma telepek felszámolásánál jellemző volt, hogy a településekre beköltöző roma családok a falu szélére költöztek ún. „CS” lakásokba (csökkentett értékű),³² így kialakítva a teljesen elkülönített lakókörnyezetet. Másrészt a nem roma lakosok fenn is kívánják tartani ezt az elkülönítettséget: 2007-ben a gyöngyöspatai képviselőtestület építési tilalmat rendelt el a falu néhány utcájában,³³ megakadályozva ezzel a roma lakosok faluba költözését, pontosabban a falu olyan utcáiba költözését, amit a nem roma lakosok laknak. Ezáltal kontrollálni tudják a roma lakosokat, mintegy felügyeletet gyakorolnak felettük.

Végül az utolsó, de talán legfontosabb elkülönült szféra az iskola. Az iskolai szegregáció³⁴ a fent említett konfliktusforrások közül a legmarkánsabban észlelhető jelenség Gyöngyöspatán, ami ráadásul több szinten jelentkezik, ahogy azt az alábbiakban részletesen elemzem.

1. A roma gyerekek jelentős része nem integrált, hanem ún. „B” (vagy „C”) osztályokba jár. Ezek vagy speciális osztályok, vagy a speciális nevelési igényű (SNI)

²⁹Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

³⁰Pomogyi László: *Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon*, 110-124 o.

³¹Dupcsik Csaba: *A magyarországi cigányság története*, Osiris Kiadó, Budapest, 2009 241-337.o

³²Dupcsik Csaba: *A magyarországi cigányság története*, Osiris Kiadó, Budapest, 2009 241-337. o.

³³Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

³⁴Gyöngyöspatai iskolai szegregáció, keresetlevél In.: http://cfcf.hu/gyongyospata_hu.html (letöltve: 2012. augusztus 2.)

gyerekkel összevontan működő osztályok, ahol az oktatás minősége alacsonyabb, mint a nem roma osztályokban. A köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény szerint: „sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.”³⁵

Ráadásul a roma gyerekek közül aránytalanul sokat SNI-s gyereknek minősítenek, derül ki többek között az ombudsmani jelentésből.³⁶ Ez a bánásmód diszkriminatív, és sérti Magyarország több nemzetközi kötelezettségvállalását is, így például az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltakat.³⁷

2. Az elkülönítés ezen felül térbeli is. A „normál osztályok” az iskola emeletén, míg a „B osztályok” a földszinten kapnak helyet. A gyerekek etnikai hovatartozás alapján használhatják a mosdót. E tudatos elkülönítés oka, hogy a roma gyerekek a többségi vélekedés alapján „alacsonyabb szintű higiéniával és magasabb agresszív hajlammal rendelkeznek”, mint nem roma társaik.

3. További elkülönítés figyelhető meg az iskolai szolgáltatások igénybe vétele során az ebédlőben, és az ünnepek alatt, ahol szintén gondos figyelmet fordít az iskola vezetése arra, hogy a roma és nem roma gyerekek még véletlenül se legyenek egyszerre egy helyiségben. Természetesen olyan helyzet is előfordul, hogy a roma gyerekeket teljesen kizárják egyes programokból pl. az úszásoktatásból.

Összegezve elmondható, hogy Gyöngyöspátán gyakorlatilag nincs olyan szociális tér, ahol a roma és nem roma lakosság érintkezhetne, mellérendelt viszonyokban kapcsolódási pontokat találhatna. A romákat elkülönítik az egyik legfontosabb társadalmi intézmények egyikében, az iskolában is, ami az integráció egyik hatékonyabb felülete lehetne. Ahogy dr. Fórika László is elmondta, *„Az elkülönítést, a homogén osztályok létrehozását nem lehet azzal indokolni, hogy ez egy hatékonyabb módszer a gyengébb képességű gyerekeknek. Azok az iskolarendszerek az igazán sikeresek, ahol a minél teljesebb integrációra törekszenek.”*³⁸

³⁵A köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 4.§ 23. pontja

³⁶A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In: <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március30.)

³⁷Ld. D.H. and Others v. Czech Republic ügy, Application no. 57325/00

In.: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#> Ebben az ítéletben a strasbourgi bíróság kimondta, a jogsértést és megállapította, hogy az állam nem tudott objektív és ésszerű magyarázatot adni a szegregált oktatásra. (letöltve: 2012. október 12.)

³⁸interjú: dr. Fórika László, Országgyűlési Biztos munkatársa 2012. augusztus 16.

A gyöngyöspatai eseményeket közvetlenül kiváltó országos és helyi okok

1.Országos okok - a szélsőjobboldal megerősödése, a Jobbik parlamentbe jutása

A gyöngyöspatai események nem választhatók el attól a jelenségtől, hogy a szélsőségek, a radikális jobboldali erők megerősödtek Magyarországon, ez is egy oka a kialakult helyzetnek. Az események alakulásának vizsgálatakor figyelemmel kell lenni az országos politika trendjeire, elsősorban a Jobbik Magyarországért Mozgalom helyzetére. A Jobbik jelentős népszerűségvesztést szenvedett el közvetlenül a választások után. Azért hogy megértsük, miért is volt ilyen jelentős a párt népszerűségvesztése röviden meg kell vizsgálni, hogy melyek a Jobbik önképe szempontjából leginkább meghatározó elemek.³⁹

A választások során a párt népszerűségének meghatározó eleme egyrészt az „*elittel való szembenállás*” volt, tehát, hogy elhatárolódott minden akkor demokratikus párttól. Ezzel egy időben megtalálta azokat a társadalmi csoportokat, akiket okolni lehet a sikertelenségeikért. Ezek elsősorban a romák, és a zsidók, de ide lehet sorolni a homoszexuálisokat, bevándorlókat stb. Minden lehetséges fórumon hangoztatta ezen csoportok felelősségét a jelenleg kialakult helyzetben. Ehhez hozzátenném, hogy véleményem szerint különösen súlyos következményekkel járt, hogy a „romakérdéssel” egyedül ez a párt foglalkozott, semelyik másik párt nem tartotta napirenden a témát.

A Jobbik emellett félkatonai szervezetekkel összefogva demonstrálta erejét különböző rendezvényeken, ami rendszerellenességét és különállóságát volt hivatott kifejezni. Ez a mozgalmi, utcai politizálás is fontos szerepet tölt be a Jobbik önmeghatározásában.

A Political Capital 2011-ben vizsgálta a Jobbik nehézségeit, és a következőkre jutott:⁴⁰

A pártnak öndefiníciós problémái voltak közvetlenül a választások után. Ennek oka, hogy az önmagát rendszerellenesnek definiáló párt a rendszer részévé vált. Emellett az újonnan megválasztott kormány első lépései miatt teret veszített a párt, mivel a Fidesz-KDNP szimbolikus „gesztusokat” tett olyan kérdésekben, amit a Jobbik is zászlajára tűzött(pl. a kettős állampolgárság ügye). Valamint a nagy rendszer-átalakítások is kifogták a szelet a Jobbik reformokat sürgető retorikájának vitorlájából.

A Jobbik népszerűsége 2010 decemberében érte el a mélypontot. A szavazótábor elvesztése ellen tenniük kellett valamit, erre jó alkalmat nyújtott, egy nyolcvanegy éves

³⁹Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁴⁰A gárdázás második hulláma 2011 In.: <http://www.politicalcapital.hu/blog/?p=1937938> (letöltve: 2012. május 13.)

asszony meggyilkolásának ügye.⁴¹ Egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei faluban elterjedt a hír, hogy az idős nőt helyi, tizenkét, tizenhárom éves roma gyerekek gyilkolták meg, és a hír hallatán a Jobbik úgy gondolta, hogy rendet tesz a településen. Demonstrációt szervezett a faluban, ahol Vona Gábor is felszólalt, igen szélsőséges gondolatokat fogalmazva meg, elsősorban a potenciális szavazóinak megnyerése érdekében. Többek között elhangzott, hogy cigánybűnözés létezik, és hogy a beilleszkedni nem tudó/akaró roma családoktól el kell venni a gyerekeket, akiket bentlakásos iskolába kell küldeni.⁴² A demonstráció után a párt népszerűségi indexe emelkedni kezdett, ebből a vezetők azt a következtetést vonhatták le, hogy az olyan utcai politizálás, melynek célja a „cigánybűnözés” visszaszorítása, komoly népszerűség növekedés forrása lehet a többségi lakosság körében. A kis faluban rendezett demonstráció előfutára volt a későbbi eseményeknek.

2.Helyi okok - a vonulás közvetlen okai, ürügyei, „casus belli”

Az ombudsman 2011. április 19-én nyilvánosságra hozott vizsgálati jelentése⁴³ többek között arra is kereste a választ, hogy milyen konfliktusok húzódnak meg a háttérben, amelyek a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület (SZJPE) megjelenéséhez vezethettek, és amiért a többségi lakosság jelentős része örömmel fogadta őket. Azokat az eseményeket próbálta feltárni a vizsgálat, amelyeknek a súlya egy kívülálló szemével elenyésző lehet, azonban fokozták a helyi feszültségeket.

Az ombudsman rámutat a tényre, hogy több helyi kisebb jelentőségű esemény „legendává” vált a faluban, szimbolikus jelentést nyert. Ilyenek például, hogy a faluban megszaporodtak a rongálások, lopások. A környéki gyümölcsöskerteket - „Kecskekő” - pár évvel ezelőtt kezdték el tönkretenni, aminek hátrányos következményei főleg az előregedő népességű, többségi társadalom által lakott utcák lakosait érintette. A nem roma lakosság szerint a romák, a romák szerint helyi vállalkozók lopták el onnan a termést. A feszültség a gazdasági válság hatására kezdett felerősödni, korábban ilyen rongálások a tűréshatár alatt maradtak.

⁴¹Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁴²http://nol.hu/lap/hetvege/20110212-a_laki_szorito http://nol.hu/lap/hetvege/20110212-a_laki_szorito (letöltve: 2012. április 24)

⁴³A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március30.)

A másik konfliktuspontot az képezte, hogy felerősödött a verbális agresszió. Szintén feszültséget kelt, hogy jó időben roma fiatalok a templomkertben gyűlnek össze, és „elriasztják viselkedésükkel” az időseket és a turistákat. Ez főleg az idősebb generáció sérelmezi. Ennek oka lehet, hogy nyugdíjasként ők tartózkodnak legtöbbit a település közterületein, és azt a viselkedést, ami több fiatalra, kamaszra jellemző lehet, általánosan a cigányokra speciálisan jellemző viselkedésként érzékelik.

És végül az egyik legújabb legendává egy nem roma lakos öngyilkosságának története vált. Általános nézet a többségi lakosság körében, hogy azért vetett véget az életének, mert a Vöröskereszt a szomszédságában akart vásárolni egy ingatlant egy árvízkárosult roma családnak. Ezt egyébként az azóta polgármesterré választott Juhász Oszkár is többször hangoztatta, mindem rendelkezésére álló médiában. Annyit mindenképp hozzá kell ehhez tenni, hogy a fent említett idős lakos öngyilkossága előtt nem sokkal tudta meg, hogy rákbeteg.

A fenti események és értékelésük kiváló példája annak, hogyan válik el egymástól a bűnözés, és a bűnözéstől való félelem, illetve a kiválóan mutatja a bűnbakképzés folyamatát, és iskolapéldája a morális pánik jelenségének is.

A bűnbakképzés általános jelenség olyankor, ha két etnikai csoport áll szemben egymással, versenyeznek jobb gazdasági pozícióért.⁴⁴ Jelenleg az egész magyar társadalomban jellemző ez a szembenállás, makroszinten is. A bűnbakképzésnek nem előfeltétele, hogy az egyik csoport ténylegesen jobb helyzetben legyen, sőt gyakran nagyon hasonló körülmények között élő csoportok között alakul ki ez a jelenség. A cigányokat olyan sérelmek miatt vádolják jelenleg Gyöngyöspatán, melynek okai máshol keresendők – pl. foglalkoztatási helyzet, az állam kivonulása a kis településekről.⁴⁵ De akkor, *„amikor generálni kellett a feszültséget, és a gyűlöletet sok mindenre jó[k] volt[ak], ezek a nagyon csúnyán eltorzított valóságmozzanatok.”*⁴⁶ (kiegészítés: T.F.)

A tényleges bűnözés mértéke és a bűnözéstől való félelem kettéválása annyit tesz, hogy a lakosság sokkal súlyosabbnak ítéli meg a bűnügyi helyzetet, mint amilyen az valójában. A magyarországi bűnözési ráta még mindig viszonylag alacsony az európai, amerikai átlaghoz képest. Ennek ellenére a felmérések szerint a magyarok biztonságérzete nem alakul kedvezőbben, mint az európai országokban mért átlag. Az Országos Kriminológiai Intézet tanulmánya szerint, az emberek bűnözéssel kapcsolatos vélekedését és a közbiztonság

⁴⁴Anthony Giddens (szerk.):*Sztereotípiák és bűnbakok* In: Szociológia Budapest 2003, Osiris Kiadó 259-260.o.

⁴⁵Ferge Zsuzsa: És mi fog történni, ha az állam visszavonul – Keleten és Nyugaton egyaránt In: *Elszabaduló egyenlőtlenségek*, Budapest 2000, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület 46-50 o.

⁴⁶interjú: dr. Simon Mihállyal, Társaság a Szabadságjogokért munkatársa, 2012.08.23.

helyzetének megítélését nem elsősorban a személyes tapasztalat, hanem vélhetően legalább ennyire a média, különböző médiumok által közvetített képek, és képzetek alakítják.⁴⁷ A médiára jellemző, hogy nem egy átlagos képet közöl a bűnügyi helyzetről, hanem a szenzációt, és így a különösen erőszakos cselekményeket helyezi előtérbe. Tehát elmondható, hogy a tényleges bűnügyi fertőzöttségtől függetlenül félnek az emberek a bűnözéstől, valamint az is, hogy ez az érzet jelentősen manipulálható. Stanley Cohen, aki a morális pánik jelensége vizsgálatának elméleti alapjait megalkotta, ezt a jelenséget a következőképpen foglalta össze. Egy könnyen azonosítható csoportot, vagy ehhez a csoporthoz köthető jelenségeket többségi társadalom fenyegetésként él meg, úgy érzi, hogy felborítja a megszokott és általánosan elfogadott értékeket. A média ezt a jelenséget reflektorfénybe állítja, ami felerősíti a pánikot, a közhangulat követeli a mindenkori hatalomtól a helyzet megoldását. Sűrűsödnek a törvényi szigorítások és hatóságok is komolyabban koncentrálnak erre a jelenségre, megkezdődnek tényfeltárások. Ennek hatására megnövekedik a regisztrált esetek száma. Magyarán nem az elkövetések száma nő, hanem csökken a nagyobb figyelem hatására a látencia. A regisztrált esetek száma azonban a társadalom egy jelentős részében, vagy akár a politikai vezetésben alátámasztja a pánik jogosságát.⁴⁸

3.A vonulás – a szélsőjobb erődemonstrációja

Ebben a részben a gyöngyöspatai események tényanyagát tekintem át, elsősorban cikkekre – origo.hu, index.hu hvg.hu -, a Gyöngyöspatáról szóló Országgyűlési Bizottság jelentésére és az Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának jelentésére alapozva.⁴⁹ Ezek az eseményeket a média „forró tavaszként” emlegette.

2011. február 28-án Juhász Oszkár, a Jobbik Magyarországért Mozgalom Gyöngyöspatai Szervezetének elnöke bejelentette a Gyöngyösi Városi Rendőrkapitányságon, hogy a Gyöngyöspatán kialakult „roma helyzet” miatt az SZJPE 2011. március 1-től kezdődően legalább két hétig Gyöngyöspatán fog járőrözni, naponta minimum 10-15 fős létszámban. Ez kb. egy héttel az említett idős gyöngyöspatai lakos öngyilkossága után volt.

⁴⁷ dr. Bárd Petra és dr. Borbíró Andrea: Állásfoglalás a magyarországi bűnözési helyzetről, az elkövetők etnikai hovatartozásának nyilvántartásáról és a „cigánybűnözésről In.: <http://www.okri.hu/content/blogcategory/26/52/> (letöltve: 2012. március 12.)

⁴⁸Kitzinger Dávid: A morális pánik elmélete In.: Replika 2000 Június 23-48.o

⁴⁹Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (irományszám: J-6574) In.: <http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

2011. március 1-jén az SZJPE-t képviselő Kiss Róbert megjelent a Gyöngyösi Városi Rendőrkapitányságon és bejelentette ténykedésük megkezdését. Másnap a rendőrség egyeztetésre hívta a szervezet képviselőjét és megkérte, hogy tartózkodjanak minden jogsértő tevékenységtől. 2011 márciusában a bejelentés után, a Gyöngyösi Városi Rendőrkapitányság folyamatos rendőri jelenlétet biztosított a településen.

2011. március 6-án, a Jobbik Gyöngyöspatán mintegy 1500–2000 fő részvételével **nagygyűlést** tartott. A rendezvény a „Demonstráció a cigányterror ellen” címet viselete. A demonstráción beszédet mondott többek között Vona Gábor, és átadtak egy „Együttélési Szabályzatot” a helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat vezetőjének.

2011. március 17-től az SZJPE tagjai nem folytattak „járőrözést” Gyöngyöspatán, ehelyett tevékenységüket áthelyezték Hajdúhadházára. 2011 márciusában az SZJPE tagjaitól függetlenül, illetve ahhoz közvetve kapcsolódóan két még szélsőségesebb csoport (Véderő, Betyársereg) igyekezett csatlakozni a járőrözéshez.

2011. április 4-én a Hajdú-Bihar Megyei Polgár őr Szövetség törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezett a Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség előtt az SZJPE működésével kapcsolatosan.

2011. április 22–24. között a szélsőséges szervezetek **katonai tábort** hirdettek meg egy gyöngyöspatai telekre. Az ezt hirdető honlap tanúsága szerint a résztvevők honvédelmi, harcászati ismereteket sajátíthatnak el terepgyakorlat kíséretében.

2011. április 19-én - egészségügyi okokra hivatkozva - lemondott Tábi László Gyöngyöspata polgármestere.

2011. április 22–24. között elutaztatták Gyöngyöspatáról a roma közösség jelentős részét, a tervet Richard Field amerikai üzletember támogatta. 2011. április 22-én a Csillebércre érkezett romákat meglátogatta Balog Zoltán társadalmi felzárkózásért felelős államtitkár. Ez volt az első kormányzati látogatás, majdnem két hónappal az eseménysorozat megkezdése után.

2011. április 22-én délután a rendőrség garázdaság megalapozott gyanúja miatt nyolc embert állított elő, majd velük szemben büntetőeljárást indított. 2011. április 26-án az esti órákban elkövetett csoportos garázdaság történt, az egyetlen erőszakos cselekmény a “forró tavasz” alatt.

2011. április 28-án tényfeltáró Bizottság létrehozását kezdeményezte a Fidesz a Gyöngyöspatán történt események miatt. 2011 májusában a Kormány előterjesztésében sor került a büntetőtörvénykönyv módosítására, ami végül is lezárta ezt az eseményláncolatot.⁵⁰

⁵⁰Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (irományszám: J-6574) In.: <http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

A szereplők tevékenységének értékelése

1.Általános megállapítások

Elemzésem utolsó részét képi az eseményeket közvetlenül befolyásoló szereplők tevékenységének értékelése. A konkrét elemzés előtt szükséges meghatározni mit értek „szereplők” alatt. Jelenleg csak a különböző szervezetek, intézmények tevékenységeivel foglalkozom, tehát az egyének közreműködése a történet alakításában jelen írásban másodlagos, közvetett szerepet tölt be. Emellett nem fogok foglalkozni az egyéni jogsértésekkel, történetekkel, így az április 28-ai verekedéssel, vagy egyes polgárőrök további jogsértő tevékenységével sem. Szereplő alatt tehát kizárólag olyan szervezetet értek, amelynek feladatkörét valamilyen módon érintette (volna) a Gyöngyöspátán kialakult helyzet.

Mivel több szervezet szólalt fel az ügyben pro és kontra egyaránt, nem lehet mindegyik szerepét külön értelmezni az események alakításában, mert az olyan mennyiségű vizsgálandó anyagot jelentene, ami meghaladná a dolgozat terjedelmét. A téma lehatárolásánál azokat a szervezeteket vizsgáltam egyrészt, amelyek legitimitásukból adódóan képesek voltak jelentősen befolyásolni az események alakulását akár tevőlegesen, akár a hallgatásuk által, illetve a Gyöngyöspátán aktívan jelen lévő szereplők tevékenységét elemzem. Ezek: a Kormány, rendőrség, pártok (jelenleg csak a Jobbik). Másrészt azon jogvédő civil szervezetek működését tekintem át, akik valamiképp, mint a szélsőséges csoportok ellenpontjai léptek fel Gyöngyöspátán. Tehát, akiknek céljuk a helyzet eszkalálódásának megelőzése, a romák érdekeinek védelme volt, illetve akik sürgették a helyzet rendezését, vagy legalábbis megpróbálták azt. Úgy tekintetem, hogy ezek a szervezetek a szélsőséges megmozdulásra adott demokratikus ellentételezést jelentik. Valamint mint kormányzattal, állammal valamiképp szemben álló, de legalábbis oda be nem sorolható szereplők, akik hatottak arra, hogy az eseményeket valamennyire mederben tartsák, jelen voltak a településen, azokon a „forró tavaszi” napokon.

Összegezve, a fenti megfontolások alapján a következő szervezetek magatartását, tevékenységét vizsgálom: kormány, rendőrség, Jobbik, Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület és a jogvédő szervezetek.⁵¹

⁵¹Ezek: Társaság a Szabadság Jogokért, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, Magyar Helsinki Bizottság, Vöröskereszt, de az elemzésben a lehangsúlyosabban a TASZ tevékenysége jelenik meg.

2.Résztvevő szervezetek klasszifikációja

A szereplők fogalmának és körének meghatározása után két szempont alapján csoportosítom őket. Először is **a gyöngyöspatai helyzethez való viszonyulásuk alapján** lehet ezeket a szervezeteket csoportosítani. Így három csoportot különböztettem meg: „*fenntartókat*” „*ellenzőket*” és „*várákozókat*”.

A „*fenntartók*” azok, akik aktív részesei voltak az eseményeknek, akiknek valamilyen módon érdekében állt, célja volt a gyöngyöspatai feszültség szinten tartása. Fontos még, hogy a fenntartók csoportjába tartozók aktívan vettek részt az események alakításában, valamint nem bevonódtak, hanem önként beléptek és tevékenyen részt vettek benne. Ide tartozik a Jobbik és a Szebb Jövőértért Polgárőr Egyesület.

Az „*ellenzők*” is aktívan, tevékenyen részt vettek az események alakításában, azonban belépésük már reakció az előző csoport tevékenységére. Nem kezdeményezték a feszültség kirobbantását, sőt ellene próbáltak valahogy fellépni, igyekeztek a folyamatban mérséklő, ellentételező hatást kifejteni. Legegyszerűbben úgy foglaltható össze, hogy ez az a csoport, akik a legmarkánsabban szemben álltak a fenntartókkal. Ide a jogvédő szervezeteket soroltam, illetve a Vöröskeresztet.

Végül a „*várákozók*” csoportjának meghatározása szükséges. Ennek a csoportnak a meghatározó jellemzője, hogy nem alakították aktívan az eseményeket. Szerepük kulcsa a hallgatásban keresendő, azzal voltak befolyással a történetre, hogy nem avatkoztak be illetve csak nagyon későn, nem hatékonyan, nem a rendelkezésükre álló lehetőségnek megfelelően, miközben rendelkezésükre állt a megfelelő eszközrendszer. Céljukat nehéz megítélni, magatartásukat tehetetlenség, kivárás jellemzi. Ilyen a kormány és a rendőrség. Az ő szerepüknek a súlya ott fogható meg leginkább, hogy ez a két szervezet az, akiknek a leghatékonyabb, legszélesebb körű eszköztár állt rendelkezésükre, ők tudták volna a leggyorsabban megoldani a kialakult helyzetet.

A csoportosítás másik szempontja, hogy véleményem szerint a gyöngyöspatai eseményeknek valójában két helyszíne volt. Egyrészt nyilvánvalóan Gyöngyöspata, másrészt Budapest. A budapesti szereplők tevékenysége olyan jelentős, hogy az nem értelmezhető kizárólag helyi szinten, mivel az egész országra volt hatással volt. Tetteik befolyásolták a társadalom működését, a közvélekedést, sőt a jogszabályi háttérrel is, jelentős szerepet kaptak a médiában. Ilyen szereplő a kormány és a Jobbik, valamint kisebb mértékben a jogvédő szervezetek.

A kizárólag Gyöngyöspatán fellépő szereplők közé sorolom azokat, akik csak az ottani események alakításával foglalkoztak. Céljuk és cselekedeteik lokális szinten értelmezhetők akkor is, ha ezek később befolyásolták az országos politikát. Ilyen az SZJPE, és a rendőrség. A következőkben ezeket a szervezeteket fogom vizsgálni a fenti csoportosítás fényében.

3. A szereplők:

1. Jobbik

A Jobbik tevékenységét, helyzetét, céljait a gyöngyöspatai eseményeket kiváltó részben már elemeztem, így itt ezt nem teszem meg újra, csak kiemelem a főbb pontokat. A Jobbik a fenti klasszifikáció alapján fenntartó típusú szervezet, aminek tevékenysége az egész országra hatással volt. Fenntartó szervezet, mert érdekében állt a helyzet kialakítása és fenntartása, szavazótábora növelése érdekében, programjának hangsúlyos elemét képező „cigánypolitikája” élesben való bemutatása által. Ennek oka a fent részletezett népszerűségvesztés, valamint az, hogy az eseménysorozat után a település Juhász Oszkárt, a Jobbik politikusát választotta meg polgármesternek.

Parlamenti pártként a lakosság egy meghatározott csoportja nevében szólalt fel. Fentebb már elemeztem, hogy a nyíltan intoleráns, szélsőjobbboldali pártnak, milyen okai voltak, abban, hogy a SZJPE megjelenjen a településen. A Jobbik önképében jelentős szerepet játszik a mozgalmi jelleg, ami parlamentbe kerülésük után csorbát szenvedett. A népszerűségvesztésre a pártnak reagálni kellett, emiatt mozgósított. Paramilitáris szervezetét az SZJPE-t a Jobbik kiegészítő, mellékszervezeteként lehet felfogni, ami tulajdonképpen a Jobbik politikai céljainak elősegítésére létrejött eszköz, így az ő tevékenységüknek az értékelésével gyakorlatilag a Jobbik tevékenységét is értékelni fogom egyszerre.

2. Szebb Jövőértért Polgárőr Egyesület – a felosztatott Magyar Gárda?

Az SZJPE a Jobbik politikai eszközeként, bábjaként jelent meg a településen, cselekményei helyi szinten jelentősek, és valamennyire önállóak, így nem vagy csak részben lehet önálló tevékenységről beszélni. E „polgárőrök” a párt alárendelt szervezeteként, a párt parancsaira cselekszenek, ahogyan azt alább részletesen bemutatom. Ugyanazon okok miatt

sorolható a fenntartók közé, mint a Jobbik, mivel véleményem szerint egyszerűen annak alegységéről van szó.

A szervezet tevékenységének értékelésénél vizsgálom, hogy mi a kapcsolat közte és a Magyar Gárda között, amit a Jobbik szintén hasonló módon használt a feloszlataáig. Ezután elemzem a gyöngyöspatai tevékenységüket, és végül kitérek a véleménynyilvánítás szabadságának korlátaira kizárólag a gyöngyöspatai események fényében vizsgálva azt.

A SZJPE-t az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény, valamint a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény alapján a Békés Megyei Bíróság Pk.60.010/2010/4/I. számú – 2010. év április hónap 14. napján jogerőre emelkedett végzésével – vette nyilvántartásba.⁵²Nem lett tagja az Országos Polgárőr Szövetségnek, melynek vezetése közleményben határolódott el az egyesülettől, az események után.⁵³ Ennek oka az volt, hogy tevékenységüket párthoz köthetőnek tartotta, ami a polgárőr szervezeteknél nem megengedett, bár ezt az SZJPE végig tagadta.⁵⁴

A színrelépésükkel újakezdődött a vita, aminek célja annak eldöntése volt – akárcsak az Új Magyar Gárda esetében – hogy a Magyar Gárda, az Új Magyar Gárda és a SZJPE ugyanazon szervezet-e vagy sem, van-e olyan lényeges közös vonásuk, ami alátámasztja azt, hogy azonosságról, vagy legalábbis szoros összefonódásról lehet esetükben beszélni. Szerintem a kérdést fordítva kellett volna feltenni: van-e olyan lényeges különbség, mely miatt nem lehet ugyanarról a szervezetről beszélni? Véleményem szerint kétség sem férhet hozzá, hogy nincs ilyen lényeges különbség. A polgárőr egyesület, mind szimbólumainak használatában, mind retorikájában, mind tevékenységben hasonlóságot, szinte azonosságot mutat a már jogerősen feloszlott Magyar Gárdával és Új Magyar Gárdával is. Ezeket a hasonlóságokat a hat pontban gyűjtöttem össze.

Először is az SZJPE *céljai és tevékenységei* között nagyon hasonló elemek találhatók, mint a Magyar Gárdában. Ezeket az adatokat az Egyesület⁵⁵ és a Magyar Gárda mozgalom⁵⁶ hivatalos weboldalán találtam meg. Mind a Magyar Gárda, mind az SZJPE elsődleges tevékenysége az alapító okiratuk szerint, hogy ápolják a magyar kultúrát, óvják kulturális örökségeinket, a magyar történelmet, műemlékvédelmi tevékenységet folytatnak. Részt

⁵²Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (írományszám: J-6574) In.:<http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

⁵³<http://www.opsz.hu/kozlemenyek/elhatarolodas-a-gardatol>

⁵⁴Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (írományszám: J-6574) In.:<http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

⁵⁵<http://www.szebbjovo-ert.com/index.php?q=content/Alapszabaly>

⁵⁶http://magyargarda.hu/alapito_nyilatkozat

vesznek a katasztrófa elhárításban, az ár- és belvíz védelemben. Rendvédelmi feladatokat látnak el, és védik az állampolgári jogokat.

Másik közös tulajdonságuk az egyenruha hordása, valamint az egyenruhák szemet szűrő hasonlósága: mindkét szervezet egyenruhája fehér ingből, fekete nadrágból, mellényből és bakancsból, és Árpád-sávos kendőből állt. Ehhez kapcsolódik harmadik elemként a jelvény. Mindkét szervezet jelvénye, szimbóluma tartalmazza az Árpádsávot, bár az alakjuk más. Az Árpád-sáv, mindegyik szélsőséges, mozgalmi szervezet képi ábrázolásánál hangsúlyos szerepet kap a média-megjelenéseikben is, tudatosan használják azt.

Negyedik szempont a közös retorika: mindkét szervezet rendszeres résztvevője volt a Jobbik rendezvényeinek. Vezetőik rendszeresen felszólaltak ezeken a rendezvényeken, nyíltan használták a „cigánybűnözés” kifejezést. Szembeötlő emellett, hogy a Magyar Gárda tizenegy tagja a SZJPE-be is belépett. Az SZJPE elnöke ugyanaz volt, mint az Új Magyar Gárda Békés megyei kapitánya. Ideológiai alapjuk sem különbözik semmiben: mindegyik szervezet a Jobbikhoz közelálló, a párt mozgalmi jellegét meghatározó alakulat, annak ideológiáját, céljait a magáénak ismeri el.⁵⁷ Szőke Sándor szerint *„az egész szervezetet meghatározza, egy rendpárti, mozgalmi, a Jobbikhoz közelálló attitűd.”*⁵⁸

A fentiek alapján megalapozottan lehet érvelni amellett, hogy az SZJPE lényegi elemeiben, mint tevékenysége, célja, szimbólumrendszere és struktúrája, gyakorlatilag azonos a már jogerősen felosztatott (Új) Magyar Gárdával. Azonban, mivel az egyesülési jogról szóló törvény alapján nem volt kifogás a szervezet ellen, megalakulhatott és működhetett, ugyanis az akkor hatályos jogi környezet ennek nem szab semmilyen gátat. A jogrendszerünkben nincsenek olyan kontrollok, amelyek megakadályozhatták volna, hogy ilyen szélsőséges szervezeteket egyáltalán bejegyezzenek. A dolgot elején már szó volt arról, hogy demokratikus társadalom is megakadályozhatja, hogy olyan szervezetek jöjjenek létre, melyeknek célja a demokráciával, alapvető emberi jogokkal összeegyeztethetetlen. Az elmélet folyamatosan vita tárgya, azonban azt senki sem vitatja, hogy egy már jogerősen, bírósági úton felosztatott, antidemokratikus szervezet újraalakulását ki lehet zárni, meg kell előzni.

Már az ombudsmani vizsgálat is felhívta a figyelmet arra, hogy a polgárőr szervezetek működési szabályait felül kellene vizsgálni. Kiemelte, hogy a szabályozás nyitottsága eleve

⁵⁷Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁵⁸interjú: Szőke Sándor a Gyöngyöspata – bizottság elnöke 2012. augusztus 08.

magában hordozza a visszaélés lehetőségét, ahogy ez a SZJPE-nél is történt.⁵⁹ Nagyon jelentős a joghézag, ha csupán egy névváltoztatással ezek a szervezetek folyamatosan újjászülethetnek.

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa jelentésében kiemelte továbbá, hogy az SZJPE magatartása egyrészt félelemkeltő, másrészt zaklató jellegű volt, ami jelentős konfliktushelyzetet idézett elő, a tettelegességig fajulás veszélyét is magába rejtve. A magyar jogrendszer hiányosságát mutatja, hogy a Magyar Gárdát feloszlató Legfelsőbb Bírószági határozat hasonló megállapításokat tesz, mint az ombudsmani jelentés, ennek ellenére a döntés utáni két évre is szabadon működhetett egy ilyen jellegű szervezet. A Legfelsőbb Bírószági határozat pl. kimondta, hogy:

„A Magyar Gárda "cigánybűnözés" elleni rendezvényein valójában az etnikai, faji alapon hangoztatott vélemények az egyenlő emberi méltóság alapeszméjét sértették meg. A Magyar Gárda illetve az alperes programjává tette az emberek közötti megkülönböztetést.”⁶⁰

Tehát a Legfelsőbb Bírószág jogerős döntése, ami deklarálta, hogy nem működhet jogszerűen egy olyan szervezet, ami ilyen jellegű megfélemlítő tevékenységet folytat, már a járőrözés idején elérhető volt, ennek ellenére az SZJPE szabadon, és jogszerűen tartózkodhatott és tevékenykedhetett a településen.

A gyöngyöspatai események, és a fent idézett határozat fényében véleményem szerint nem lehet alappal kétségbe vonni azt, hogy a Magyar Gárda, az Új Magyar Gárda és a Szébb Jövőértért Polgárőr Egyesület egyrészt gyakorlatilag ugyanaz a szervezet, másrészt jogszerűtlenül működtek Magyarországon.

Ugyanakkor a Magyar Gárda megalakulása óta (2006) mégis legálisan működhetnek szélsőjobboldali szervezetek Magyarországon. Tehetik ezt annak ellenére, hogy a Legfelsőbb Bírószág, mint a magyar ítélkezési hierarchia csúcsán elhelyezkedő szerv kimondta, hogy alkotmányellenes a Magyar Gárda és Új Magyar Gárdaműködése, ennek ellenére folyamatos a tevékenységük. Visszaulva a dolgozat címére, ebben a skizofrén helyzetben érzékelhető leginkább a modelljelleg. Egy feloszlátott szervezet csupán nevének megváltoztatásával folyamatosan jelen van a társadalom életében, kijátssza, és eszközül használja bizonyos apajogainkat. Gyöngyöspata nem egy fejezet a társadalomtörténetben, hanem egy

⁵⁹A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március 30.)

⁶⁰Legfelsőbb Bírószág Kfv.X.37.783/2009/6.számú határozata

rendszeresen megjelenő és a Jobbik parlamentbe kerülésével intézményesített rendszer, amit a magyar jogalkalmazás nem tud felülrni.

Az véleménynyilvánítás szabadsága:

A dolgozat elején már írtam az ügghöz kapcsolódó, abban érintett alapjogokról. A véleménynyilvánítás szabadságát érintő kérdéseket részletesen ebben a részben, a Gyöngyöspatán elhangzott beszédek fényében szeretném elemezni.

A véleménynyilvánítás szabadsága, alapjog, de nem korlátozhatatlan.⁶¹ Ennek az alapjognak a vizsgálatát azért tartom fontosnak, mert a vizsgált szélsőjobbaldali erők gyakran e mögé a jog mögé bújnak el a felelősségre vonás alól, ahogy tették ezt a gyöngyöspatai események kapcsán is. Valamint azért is van jelentősége ebben a dolgozatban, mert a rendőrség tevékenységének megítélésénél is szempont lesz.

Abból az alaphelyzetből indulunk ki, hogy ezek a szervezetek –a SZJPE, Magyar Gárda, Új Magyar Gárda – nyíltan kirekesztők a Magyarországon élő cigányokkal szemben (többek között, nem kizárólagosan) és gyakran a véleménynyilvánítás joga mögé bújnak, és sokszor sikeresen. A fenti szervezetek magatartásukkal, fellépésükkel, retorikájukkal, szimbólumrendszerükkel átlépik a véleménynyilvánítás szabadságának határait, visszaélnak e joggal, nem csak magyar jogszabályokat, de nemzetközi egyezményeket is sértve. A véleménynyilvánítás szabadságába ugyanis nem fér bele a kirekesztő hangvétel, ez többek között direkt módon sérti a New Yorkban, 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezményt, - A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről - amit Magyarország is ratifikált.⁶²

Az egyezmény 1. cikk 1. pontja kimondja, hogy a:

„'faji megkülönböztetés' kifejezés minden olyan különbségtételt, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést jelent, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és amelynek célja vagy eredménye politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális téren vagy a közélet bármely más terén az emberi jogok és alapvető szabadságjogok

⁶¹Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok Osiris Kiadó 2008, Budapest 161-172. o..

⁶²1969. évi 8. törvényerejű rendelet, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

elismerésének, egyenrangú élvezetének vagy gyakorlásának megsemmisítése vagy csorbítása.”

A véleménynyilvánítás szabadsága tekintetében a nem csak a nemzetközi jogi egyezmények, de a magyar szakirodalom is kimondja, hogy ugyan kiemelten védendő alapjog, de nem korlátozhatatlan. Az Alkotmánybíróság is utalt több határozatában arra,⁶³ hogy a véleménynyilvánítás szabadságának addig van helye, amíg az, az emberek egyenlőségét, méltóságát és a nemzeti, etnikai kisebbségeket nem sérti, nem vezet diszkriminációra, nem ellentétes a lelkiismereti és vallásszabadsággal. Szeretném megismételni, hogy a Jobbik és a SZJPE a „cigányterror” ellen tartott demonstrációt, az SZJPE nyíltan a „cigánybűnözés” miatt járőrözött a településen, ami sérti a demokratikus alapértékeket.

Az Alkotmánybíróság tovább cizellálja a véleménynyilvánítás korlátozásának lehetőségeit egy másik határozatában.⁶⁴ Ebben megállapította, hogy szélsőséges nézetek esetében nem pusztán a vélemény tartalma, hanem a közlés közvetlen, belátható következménye alapozza meg a véleménynyilvánítás (szólásszabadság) korlátozását. Tehát a gyöngyöspatai eseményeknél ennek a szabadságának a vizsgálatánál figyelemmel kell lenni a járőrözésre magára, valamint az egyenruhára, használt szimbólumokra, stb.

A Magyar Gárda perében a bíróság is kimondta, hogy az egyes rendezvényeket, és azok lehetséges hatásait a maguk összességében kellett vizsgálni. Egy adott rendezvényen elhangzott kijelentések és beszédek hatása nyilvánvalóan felerősödhet, vagy eltérő lehet attól függően, hogy milyen lélekszámú, és lakosságát illetően milyen etnikai, faji összetételű településen hangzanak el, a rendezvényeket milyen külsőségek, és részvételi arány mellett tartják meg, a rendezők a szükségképpen kiváltott érzelmeket, vagy indulatokat miként tudják, vagy tudják-e megfelelően kezelni.⁶⁵

A Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület gyöngyöspatai tevékenységét vizsgálva láthatjuk, hogy az SZJPE 2011. március elején vonult le Gyöngyöspatára, ahol hat héten keresztül járőrözött. 2011. március 6-án részt vettek a Jobbik *„Demonstráció a cigányterror ellen”* című rendezvényén. Ezután hetekig járőröztek még a településen. Mint már fenn is említettem véleményem szerint a SZJPE a Jobbik politikai eszköze, így nem rendelkezik önálló akarattal

⁶³14/2000 (V.12.) AB határozat és 30/1992 (V.26.) AB határozat

⁶⁴18/2004 (V.25.) AB határozat

⁶⁵Legfelsőbb Bíróság határozata: Kfv.X.37.783/2009/6.

és célokkal, illetve ezek csak a Jobbik által meghatározott kereteken belül képzelhető el. Az SZJPE, mint félkatonai szervezet csak a parancsnak megfelelően cselekszik.

A gyöngyöspatai tevékenységük megfélemlítő volt, egyértelműen a romák elrettentése volt a céljuk. Több ilyen megfélemlítő elemet lehetne kiemelni, én csak egyet szeretnék. A március 6-án tartott demonstráció csúcspontjaként a Jobbik és a SZJPE egy ún.: „Együttélési Szabályzatot” adott át a kisebbségi önkormányzat vezetőjének. A szabályzatban olyan pontok szerepelnek, mint;

„A gyöngyöspatai emberek jó szokását fenntartva köszöntsék egymást a napszaknak megfelelően, nemre és korra való tekintettel.”

„A kertben természetesen a család részére haszonnövényeket, vagy alakítson ki megfelelően kezelt zöldterületet.”

Ilyen és hasonló előírások elfogadására hívták fel roma kisebbség tagjait, ami egyrészt súlyos beleszólás a magánéletbe, másrészt megfélemlítő, hangulatában a harmincas évek végét idéző magatartás volt. A rendezvény kétségtelenül a magyar cigányság ellen irányult, így sértve legnagyobb nemzetiségünk emberi méltóságát.

3.A rendőrség

A rendőrség szerepét most kizárólag helyi szinten értelmezem, bár nyilvánvaló, hogy az ő tevékenységük, illetve inkább annak hiánya jelentős hatást gyakorolt az egész országra. Emellett a rendőrség szerintem a „várakozók” csoportjába tartozik, sokáig nem léptek fel, nem cselekedtek még az akkor hatályos jogszabályoknak megfelelően sem.

A konfliktus előtt, a „forró tavaszt” megelőzően csupán egy körzeti megbízott teljesített szolgálatot a településen.⁶⁶ Ugyan két státusz betöltésére lett volna lehetőség, de az egyik helyet huzamosabb ideig nem tudták betölteni. Mint már említettem Gyöngyöspata bűnügyi szempontból a közepesen fertőzött területek közé tartozik. 2010-ben összesen 49 regisztrált bűncselekmény volt, 2011-ben, pedig a tavaszi eseményekig mindössze öt bűncselekmény

⁶⁶A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március30.)

történt. Ebből három kis értékű vagyon ellen bűncselekmény és egy rongálás és egy rágalmazás.⁶⁷

Ennek ellenére a gyöngyöspataiak úgy érzik, hogy az állam kilépett az életükből, magukra hagyta őket. Itt figyelhető meg a dolgozat elején említett jelenség, hogy jelentős különbség figyelhető meg a tényleges bűnözés a bűnözéstől való félelem között.

A rendezvény alatt végig jelen volt a rendőrség. Jobbik 2011. március 6-ai demonstrációját, március 2-án jelentette be a Heves Megyei Rendőrkapitányságon. A rendezvény céljaként a következőt adták meg:

*„a helyi cigány lakosság bűnözésből élő rétege által terrorizált gyöngyöspatai lakosok kérésére demonstrálunk, [...] követeljük az elkövetett jogsértések kivizsgálását és szankcionálását.”*⁶⁸

A rendőrség a pártrendezvényt megelőzően részletesen tájékoztatta a szervezőket, hogy a tüntetés nem valósíthat meg bűncselekményt.⁶⁹ Hiba lenne azonban azt hinni, hogy az egész társadalmunkat megfertőző előítéletes gondolkodásmód nem érte el a rendőrséget is. A mai magyar rendőrségre jellemző egyfajta „ostrommentalitás”, ami annyit tesz, hogy a rendőrség ellenségként néz a civilekre. Ez és az ehhez társuló előítéletes gondolkodásmód lehetetlenné teszi szinte a korrekt jogszerű rendőrségi fellépést.⁷⁰

A tüntetésen a beszédek elmondása után a megjelent tömeg a romák által lakott utcákba sétált, ahol átadták a kisebbségi önkormányzat vezetőjének a fent már tárgyalt „Együttélési szabályzatot” amit külön erre az alkalomra írtak. A rendőrség úgy ítélte meg, hogy a hangulat békés és nyugodt volt, szórványos bekiabálások hallatszottak, pl.: „Tisztesség, becsület”, „Cigánybűnözés, cigánybűnözés, igenis van cigánybűnözés”,

⁶⁷A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március30.)

⁶⁸A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március30.)

⁶⁹Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (írományszám: J-6574) In.:<http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

⁷⁰Krémer Ferenc: A rendőri hatalom természete, Társadalmi szerep és foglalkozási kultúra, Napvilág Kiadó 2003. 94-96. p

„füstösek”, „Adjon az Isten szebb jövőt!”.⁷¹ Azonban ez a rendőrség szerint nem merítette ki az uszítás fogalmát.

Interjúalanyaim azonban elmondták, hogy a romák kifejezetten féltek, megijedtek, és külön sérelmesnek tartották, hogy állításuk szerint a „*demonstráló tömeg élén az iskolaigazgató állt*”⁷², ami azonban nem bizonyított.

A rendezvényen, amit a „Demonstráció a cigányterror ellen” címet viselte, több szélsőjobboldali szereplő szájából hallatszott el uszító beszéd. A kb. 1500-2000 fős tüntetői csoportot körbevette, sorfalat állt a SZJPE, a fent már részletezett formaruhájában. A rendőrség vezetői azonban úgy gondolták, hogy ezzel az SZJPE nem valósít meg bűncselekményt, mivel nem százszázalékos az egyezőség a jogerősen felosztatott Magyar Gárda és az SZJPE formaruhája között mivel vagy ”oroszlános” kabát vagy az Árpád-sávossal volt rajtuk, de azt nem együtt viselték. Tehát az SZJPE véleményük szerint jogosan járőrözhetett a településen annak ellenére, hogy az idézett Legfelsőbb Bírósági határozat, valamint alkotmánybírósági határozatok kimondják, hogy a nyíltan egy kisebbséget fenyegető, megfélemlítő szervezett fellépése jogellenes. A fentiek alapján világos, hogy a rendőrségnek lehetősége volt a rendezvény felosztatására, illetve ezt meg kellett volna tennie.

A Jobbik rendezvénye után, a polgárőrség járőrözése alatt kb. húsz fő rendőr tartózkodott folyamatosan a településen.⁷³ Magasabb számban igazoltattak, és bírságoltak, de ennek oka az is lehet, hogy a fokozott jelenlét miatt több szabálysértésre derült fény. Felvételekből derül ki, hogy a gyöngyöspatai romák fenyegetve érezték magukat a településen és rossz néven vették, hogy a rendőrség nem avatkozott közbe, sőt többször látták, hogy kezet fognak a polgárőrök és a rendőrök, egymást keresztnevükön szólítják, stb.⁷⁴

Teljesen bizonyíthatatlan, és értelmetlen pontos dokumentáció nélkül arról beszélni, hogy a járőröző rendőrök ténylegesen szimpatizáltak-e a tüntetőkkel vagy sem. Azonban a fentiekkel összefüggésben a rendőrség teljes tevékenységét értékelve elmondható, hogy nincsenek felkészülve ilyen eseményekre. Nincs egy átgondolt, kidolgozott szempontrendszer, ami eligazítást adna abban a kérdésben, hogy melyek azok a magatartások,

⁷¹Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁷²interjú: Szőke Sándor a Gyöngyöspata – bizottság elnöke 2012. augusztus 08.

Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁷⁴A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.) In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március 30.)

amelyek nem férnek bele demokratikus joggyakorlásba. Illetve nincs magatartási kódex arra nézve mit engedhet meg magának egy épp szolgálatot teljesítő rendőr ilyen helyzetekben és mit nem.

4.Jogvédő szervezetek

Nyolc nappal a Jobbik rendezvénye után, a még mindig tétlen rendőrség, és hallgató kormány miatt három budapesti jogvédő szervezet nyílt levelet írt Pintér Sándor belügyminiszternek, március 14-én. Ezek a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ), a Magyar Helsinki Bizottság, és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda volt. A nyílt levélben tudatos etnikai feszültségkeltésnek minősítették a gyöngyöspatai tevékenységet, és figyelmeztették a belügyminisztert, hogy a helyzet könnyen eszkalálódhat, és kérték, hogy utasítsák cselekvésre a rendőrséget.⁷⁵

A levélben egyrészt idézték a Fővárosi Ítéltáblának a Magyar Gárdát feloszlató határozatát, ami kimondta, hogy a gárdaalakulatok felvonulásain az azok célpontjában álló roma közösségeket „*foglyul ejtett közönségként*” lehet jellemezni, és mint ilyen védelemre szorul. Másrészt ebben a levélben a három szervezet egyúttal felkérte a belügyminisztert, hogy azonnal utasítsa „a rendőri alakulatokat arra, hogy avatkozzanak közbe és hatékony intézkedésekkel akadályozzák meg a kirekesztés és megfélemlítés minden formáját”.⁷⁶

A levélre válasz nem érkezett, valamint a rendőrségi fellépés, és a kormánynyilatkozat is váratott magára. Így a nyílt levél megfogalmazásában részt vevő jogvédő szervezetek arra az álláspontra helyezkedtek, hogy ezzel olyan mulasztássorozat vette kezdetét, „*amely később az események eszkalálódását megalapozta.*”

Egy hónappal később az SZJPE megjelent Hajdúhadházán is. Valamint lassan kezdtek beszivárogni a településre olyan alakulatok, amelyeket már a Jobbik sem volt képes irányítani, mint a Véderő és a Betyársereg. Ezen események hatására az indulatok kezdtek még jobban elmérgesedni, a roma családok idegei pattanásig feszültek, és teljesen kiéleződött a helyzet a romák és a járőrözők között. Az igen feszült hangulatban szinte csoda, hogy csak egy súlyosabbnak minősülő összetűzésre került sor, egy tömegverekedésre április 28-án.

⁷⁵Civil szervezetek levele a belügyminiszterhez a gyöngyöspatai helyzet kapcsán In.:<http://helsinki.hu/civil-szervezetek-levele-a-belugyminiszterhez-a-gyongyospatai-helyzet-kapcsan> (letöltve: 2012. február 9.)

⁷⁶Civil szervezetek levele a belügyminiszterhez a gyöngyöspatai helyzet kapcsán In.:<http://helsinki.hu/civil-szervezetek-levele-a-belugyminiszterhez-a-gyongyospatai-helyzet-kapcsan> (letöltve: 2012. február 9.)

5.Kormány

A kormány értelemszerűen szintén az országos szerv, másrészt várakozók csoportjába tartozik. Az SZJPE március 1-én kezdte meg a járőrözését, az első kormány reakció viszont addig váratott magára, míg a külföldi sajtó is fel nem figyelt az eseményekre. A Kormány tevékenységét két elemre lehet bontani. Egyrészt hallgattak az események elején. Utána pedig jogszabály módosítással próbálták elejét venni annak, hogy ilyen helyzet a jövőben kialakulhasson.

A kormány nem csak a jogvédő szervezetek levelére nem reagált, de az ombudsmani jelentésre sem, nagyon sokáig hallgatásba burkolóztak. Bár utóbbinál legalább megvan a remény arra, hogy olvasták, mivel az ombudsman javaslatait részben beépítették a későbbi lépéseikbe. Arról, hogy miért nem reagált a kormánypárt többféle elképzelés van, de ez mind csak találgatás. Az viszont tény, hogy nem ismerte fel a helyzet súlyát idejében, így a később meghozott intézkedések már elkéstek, hagyták elfajulni az eseményeket. Ugyanakkor hozzátenném, hogy ez nem csak ennek a kormánynak a felelőssége, hanem a rendszerváltás óta hatalmon lévő minden kormánynak közös hibája, hiányossága.⁷⁷

A hallgatás után a kormány hozzákezdett egy konfliktuskezelő stratégia kidolgozásához. Kezdetben ez igen gyenge eszközöket tartalmazott volna, amit első sorban az váltott ki, hogy az SZJPE bejelentette, hogy a levonul járőrözni Hajdúhadházára is. Azonban hamarosan szembesülnie kellett a kormányzatnak azzal, hogy ilyen módszerekkel nem fog megoldódni a probléma. 2011. március 16-án ugyanis a Véderő és a Betyársereg is bevonult Gyöngyöspatára, és bár az SZJPE tevékenységét a nem roma lakosság szívesen fogadta, az utóbbi két szervezet magatartását ők is negatívan értékelték.⁷⁸

Röviden erről a két szervezetről elmondható, hogy ugyan a Jobbik ideológiájához közelálló szervezetek, de nem tartoznak a párt irányítása alá, így kontrollálhatatlanok. Ráadásul a Betyársereg uniformisához tartozik egy ostor is, ami fegyvernek minősül.

Közben ebben az igen feszült helyzetben a Vöröskereszt segítségével egy üzletember, Richard Field felajánlotta, hogy pár napra elköltözteti a nőket és a gyerekeket. Hozzá kell tenni, hogy akkora már pattanásig feszült a hangulat, több elemző szerint ez valamennyire

⁷⁷Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁷⁸Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

oldotta a feszültséget. Ez az eset nagy médiavisszhangot kavart mind bel-, mind külföldön.⁷⁹ Az ellenzéki pártok és a külföldi sajtó evakuálásként értelmezte az eseményt, míg a kormány bagatellizálva a problémát hisztériakeltésként, és a romák „húsvéti utaztatásaként” aposztrofálta az esetet. Mindenesetre tény, hogy a kormány többek közt emiatt szánta rá magát a cselekvésre.⁸⁰

Április 27-én – tehát másfél hónapra a Jobbik demonstrációja után – a kormány végül előállt egy javaslattal. A parlament meg is szavazta az „egyenruhás bűnözésről” felszámolását célzó büntetőtörvénykönyv módosítást. Az új törvényi tényállás a következőképp szól:

174/B. §(1a) „aki mással szemben valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjához tartozása vagy vélt tartozása miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy riadalmat keltsen, bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁸¹

Ezt a bűncselekményt a jogalkotó a „Szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények” között helyezte el. A törvénymódosítás széles támogatottságnak örvendett, mind az ellenzék (kivéve nyilvánvalóan a Jobbikot), mind a jogvédő szervezetek jó megközelítésnek tartották, egy ideig úgy látszott ez hatékony eszköz lehet: ma már tudjuk, hogy nem. Ennek oka, hogy csak tüneti kezelés, tűzoltás, a probléma ennél mélyebben gyökerezik és a megoldáshoz jogon kívüli eszközök igénybevételére is szükség lenne. De az elvitathatatlan, hogy a helyzetet átmenetileg megoldotta.

A gyöngyöspatai helyzetet és az egyenruhás bűnözés vizsgálata

Az országgyűlés 34/2011. (VI.7.) országgyűlési⁸² határozatával létrehozta az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottságot. A jelenlegi Fidesz-KDNP koalíció, amely kétharmados többséggel rendelkezik a Parlamentben, és így a Bizottságban is ebben az arányban képviseltetik magukat. A Bizottság jelentését ugyanakkor az országgyűlés

⁷⁹Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (irományszám: J-6574) In.:<http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

⁸⁰Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication-gyongyospata-2011-a-magyarorszag-i-szelsojobboldal-laboratoriuma> (letöltve: 2012. május 14.)

⁸¹1978. évi IV. törvény, a büntetőtörvénykönyvről, 174/B. § (1a) pont

⁸²34/2011(VI.7.) Országgyűlési Határozat

egyszerű többséggel kellett, hogy elfogadja. Így szinte lehetetlen volt, hogy az ellenzéki csoportok bármilyen hatással legyenek a döntésre, véleményem szerint a jelentés kizárólag a kormány álláspontját tükrözi, ennél se nem több, se nem kevesebb.

A bizottság feladata volt többek között, hogy egyrészt felelőst keressen a történetekért mind a politikai mind a civil szereplők között, kiemelten vizsgálva az ellenzéki pártok felelősségét. Másrészt javaslatot kívánt megfogalmazni az egyenruhás bűnözés felszámolására. Szembeötlő, hogy a bizottság feladatkörének részletezése kilenc pontból áll (a-i felsorolás) ezek közül az első nyolc politikai, közéleti és civil felelősöket keres, és mindössze az utolsó pont foglalkozik a jövőbeni, hasonló törvénysértések megakadályozásával.⁸³ További kérdésekre ad okot az is, hogy több csoportosulást, szervezetet hangsúlyozottan érint a vizsgálat, pl. ellenzéki pártokat, sajtót, civileket, név szerint Richard Fieldet, de egyetlen egy pont sem említi, hogy a Kormány illetve a rendőrség felelősségét is vizsgálni kellene.

A jelentésből kiderül, hogy a Bizottság a legfontosabb problémának azt tartotta, hogy a külföldi sajtó véleményük szerint torzképet közvetített Magyarországról, ezzel rontva az ország hírnevét. A jelentés csak érintőlegesen foglalkozik a járőrözés okozta feszültségekkel, és azzal, hogy milyen mérhetetlenül negatív hatásai lehettek annak, hogy egy egyértelműen szélsőjobbaldali, cigányellenes szervezet szabadon masírozhatott a településen. A kormány a saját és a rendőrség magatartását egyáltalán nem vizsgálja, ha megemlíti, csak pozitívan nyilatkozik róla.

Végül a jelentés arra a következtetésre jutott, hogy⁸⁴ Gyöngyöspatán egy joghézagot kihasználva a Jobbik és a hozzá közeli szervezetek politikai tőket kívántak kovácsolni azzal, hogy feszültséget keltenek a településen. Richard Field felelős a hisztéria keltésében, nem a helyzetet akarta megoldani, csak a kormány lejárátása volt a célja. A Lehet Más a Politika és a hozzáköthető civil szervezetek szintén politikai tőke szerzésére kívánták kihasználni a helyzetet.

A jelentés kapcsán nem csak azt tartom aggályosnak, hogy még a látszatát is megpróbálja elkerülni annak, hogy ez egy több szempontot összegző, lényegre törő elemzés, hanem azt is, hogy a politikai célok miatt egy fontos konfliktus ismét feloldatlan maradt. Így a többség-kisebbségi feszültségek továbbra is megoldatlanok, az elmúlt húsz év hagyományait

⁸³34/2011 (VI.7.) Országgyűlési Határozat

⁸⁴Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (irományszám: J-6574) In.:<http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)

követve túl kényesek ahhoz, hogy nyilatkozzanak róla, nem tudom meddig nyújtható tovább ez a fajta fél demokratikus-struccpolitika.

Összegzés

Mik tehát a Gyöngyöspata-modell fő elemei? Van egy nevében változó, de tevékenységében, eszközrendszerében, ideológiájában, magyarán tartalmában folyamatosan jelenlévő szervezet a mindennapjainkban SZJPE, Magyar Gárda stb. Tevékenységük folyamatos a jogállami eszközök, szervek nem képesek gátat szabni neki. Úgy néz ki, hogy legálisan szervez kisebbségeink elleni tüntetéseket, képviselőik legálisan szónokolnak a kollektív felelősségről, cigányterrorról, stb. Az ilyen típusú szervezetek, az ilyen típusú tevékenységek elfogadottá, váltak, intézményesültek a társadalomban, nemcsak hallgatólagosan, hanem a gyakorlati életben is, hiszen a rendőrség nem lép fel, legalábbis hatékonyan semmiképp sem, a szélsőségek ellen. Ha az árpád sávós sál, vagy kendő az egyenruhán nem ugyanott helyezkedik el, nem vélik felfedezni az egyezést a két szervezet között, így nem is oszlatják fel őket.

Az intézményesült modell jelleget látszik alátámasztani az a tény is, hogy a Jobbik, mint legálisan működő parlamenti párt nyíltan fel is karolja ezeket a szervezeteket, vagy inkább felhasználja őket. A bírósági határozatok, melyek felosztatják ezeket a szélsőséges paramilitáris szerveződéseket, pedig kikerülhetőek, felülírhatóak lettek a gyakorlatban. Így ezek a mozgalmak legalizálva érzik magukat, működésük alátámasztásának, elismerésének számít az, hogy a működésük folyamatos, a rendőrség nem oszlatja fel őket, a kormány szemet huny felettük, és maximum csak egy kis bökkenőnek fogják fel a Legfelsőbb Bíróság, ma Kúria határozatait, mely kimondja törvényellenességüket.

Nem lehet egyetlen eszközt kiemelni, amivel az egész kérdés megoldható lenne. Gyöngyöspatának szimbolikus jelentősége van, épp azért választottam ezt az ügyet dolgozatom témájául, mert abban a magyar társadalom értékszerkezetét, a többség-kisebbség viszonyát érintő nagyon mélyen gyökerező problémák kerültek felszínre, melyek azóta is érintetlenek. Úgy gondolom, hogy két szinten kellene elkezdni gondolkodni a probléma megoldásán. Egy rövidtávú, jogi eszközrendszer és egy hosszútávú, szociális program kidolgozása lenne szükséges.

1.Jogi, rövidtávú kezelés

Szükséges egyes alapjogaink átgondolására, gyakorlásuk kereteinek megállapítására, az e kérdésekről való közös gondolkodásra. A gyöngyöspatai események, de sok más

közelmúltban lezajlott hasonló esemény is azt mutatják, hogy az egyesülési, gyülekezési jog és a véleménynyilvánítás szabadsága szélsőséges szervezetek fegyverévé vált, és nem a demokratikus joggyakorlás eszközévé. Természetesen erre nem feltétlenül a legjobb válasz korlátok felállítása, egyrészt mert az kétélű fegyver lehet, másrészt így demokratikus erők jogai is korlátok alá eshetnek.

Ezen alapjogok keretek közé szorításának ellenzői azt mondják, hogy a korlátokkal az azon személyek jogai is korlátok alá esnének, akik azokat demokratikusan gyakorolják, és ezért nem lehet ezen jogokat szélsőségek miatt korlátozni.

Rövidtávon megoldás lehet, hogy az állam adminisztratív eszközökkel, és a jog értékalapú, a demokratikus, jogállami értékek mellett elköteleződött értelmezés felvállalásával szabjon gátat ezeknek a folyamatoknak. Meggyőződésem, hogy pusztán adminisztratív eszközökkel ezen jelenségeket felszámolni nem lehet, a rövid és hosszútávú eszközök együttes összehangolt alkalmazása lenne a megoldás.

2.Szociális, hosszútávú megoldások

Ezek az események oly módon zajlottak le, ami jogon túli kérdéseket is felvet. Hiba lenne ezt hinni, hogy ez egy egyszeri, meg nem ismétlődő esemény, eseménysorozat. Ezt bizonyítja Devecser, Hajdúhadháza és Cegléd. A rendszerváltás során két irányban indultak el olyan kritikus társadalmi folyamatok, amelyek lassan ütközni, csúcsosodni látszanak. Az egyik ilyen, hogy egyre nő a társadalmi olló, leegyszerűsítve a szegények még szegényebbek, a gazdagak még gazdagabbak. Ahogy a dolgozatom elején bemutattam szegénységnek Magyarországon van etnikai színezete, hiszen a társadalom alsóbb decilisei felé haladva nő a romák száma, és a romák folyamatosan szorulnak ki a társadalom alapvető intézményeiből.

Tömeges körökben a munkanélküliség, alacsony színvonalú iskolákba járnak, alacsony körökben az elvégzett osztályok száma, nem jutnak hozzá a megfelelő egészségügyi ellátásokhoz. Másik folyam, szoros összefüggésben az előzővel, hogy a romák mellett az alsó középosztály is folyamatosan, megállíthatatlanul csúszik lefele. A volt középosztályhoz tartozók is képtelenek tartani életszínvonalukat, felelőst, bűnbakot keresnek, radikalizálódnak.

Itt találkozunk a két folyamat, a romák lesznek ezen csoportok célpontjai. Ami tovább rontja a helyzetet, hiszen a romák a velük szemben növekvő indulatok miatt még jobban kirekesztődnek, még inkább depriválódnak a társadalmon belül. Ami még inkább növeli a feléjük irányuló indulatokat.

Megoldásnak hosszútávon a már sokak által, sok fórumon sokszor hangoztatott komplex felzárkóztatási programot tartom, mely visszasegíti a legelesettebbeket a társadalmi intézményrendszerbe. Nem elég ezen a szinten már egyetlen szakpolitikai megoldást kiemelni, mint a munka vagy oktatás. Ilyen program megvalósítását tűzte ki céljául a Roma stratégia is 2010-ben.⁸⁵ A helyzet annyira eszkalálódott, hogy összehangolt szakpolitikai lépéseknek kell történniük, hogy a Gyöngyöspata- modell nem váljon országossá.

⁸⁵Roma Stratégia In.:http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=30 (letöltve: 2012. október 24.)

Jogforrások

14/2000 (V.12.) AB határozat

18/2004 (V.25.) AB határozat

21/1996 (V.21) AB határozat

23/1990 (XI.31.) AB határozat

30/1992 (V.26.) AB határozat

1949. évi XX törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya

1969. évi 8. törvényerejű rendelet, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

1978. évi IV. törvény, a büntetőtörvénykönyvről, 174/B. § (1a) pont

34/2011 (VI.7.) Országgyűlési Határozat

Emek Partisi and Şenol v. Turkey, application number: 39434/98
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69181> (letöltés ideje.: 2012. szeptember 12.)

D.H. and Others v. Czech Republic ügy, Application no. 57325/00
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#> (letöltve: 2012. október 12.)

Legfelsőbb Bíróság Kfv.X.37.783/2009/6.számú határozata

Felhasznált irodalom

A gárdázás második hulláma 2011 In.: <http://www.politicalcapital.hu/blog/?p=1937938>
(letöltve: 2012. május 13.)

A köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 4.§ 23. pontja

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló jelenségek veszélyeiről (NEK-356/2011., NEK-425/2011. NEK-476/2011.)

In. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/203198066.pdf> (letöltve: 2012. március 30.)

Anthony Giddens (szerk.): Sztereotípiák és bűnbakok In: Szociológia Budapest 2003, Osiris Kiadó 259-260.o.

- Az egyenruhás bűnözés folyamatát, hátterét és a gyöngyöspatai eseményeket feltáró, valamint az egyenruhás bűnözés felszámolását elősegítő eseti bizottság jelentése (írományszám: J-6574) In.: <http://www.parlament.hu/irom39/06574/06574.pdf> (letöltés ideje: 2012. augusztus. 10.)
- Bass László, Darvas Ágnes, Ferge Zsuzsa: A szegénységben élők helyzetének változása 2001 és 2006 között – különös tekintettel a gyermekes családokra In: Stratégiai kutatások 2006-2007. Kutatási jelentések. Szerk. Banczerowski Januszné. Budapest, Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Programiroda, 2007. In.: http://www.gyerekszegenyseg.hu/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=210%3Abass-darvas-ferge-a-szegenysegben-elok-helyzetnekvaltozasa&id=13%3Aa-gyermekes-csaldok-helyzete-a-trsadalmi-struktra-egszben&lang=hu
- Bodrogi Bea: Cigányozás a médiában” Hátrányos helyzetű csoportok médiaábrázolása és a hatósági gyakorlat In: <http://civilmedia.net/ciganyozas-a-mediaban/> (letöltve: 2012. augusztus 10.)
- Civil szervezetek levele a belügyminiszterhez a gyöngyöspatai helyzet kapcsán In.:<http://helsinki.hu/civil-szervezetek-levele-a-belugyminiszterhez-a-gyongyospatai-helyzet-kapcsan> (letöltve: 2012. február 9.)
- dr. Bárd Petra és dr. Borbíró Andrea: Állásfoglalás a magyarországi bűnözési helyzetről, az elkövetők etnikai hovatartozásának nyilvántartásáról és a „cigánybűnözésről In.: <http://www.okri.hu/content/blogcategory/26/52/> (letöltve: 2012. március 12.)
- Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története, Osiris Kiadó, Budapest, 2009 241-337. o.
- Enyedi Zsolt – Fábíán Zoltán – Sik Endre (2004) „Nőtték-e az előítéletek Magyarországon?”: in: Társadalmi riport 2004, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, 375–399. o
- Enyedi Zsolt - Szabó Andrea - Tardos Róbert (szerk.): Új képlet. Választások Magyarországon, 2010. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 57-92. o
- Fábíán Zoltán–Sik Endre (1996): „Előítéletesség és tekintélyelvűség” in: Társadalmi riport 1996, 381-413. o.
- Ferge Zsuzsa: És mi fog történni, ha az állam visszavonul – Keleten és Nyugaton egyaránt In: Elszabaduló egyenlőtlenségek, Budapest 2000, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület 46-50 o.

- Gyöngyöspatai iskolai szegregáció, keresetlevél In.: http://cfcf.hu/gyongyospata_hu.html
(letöltve: 2012. augusztus 2.)
- Hablicsek László: Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig In.: Horváth Ágota – Landau Edit – Szalai Júlia (szerk.): Cigánynak születni. Aktív Társadalmi Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2000. 243-276. o.
http://magyargarda.hu/alapito_nyilatkozat
http://nol.hu/lap/hetvege/20110212-a_laki_szorito http://nol.hu/lap/hetvege/20110212-a_laki_szorito (letöltve: 2012. április 24)
- <http://www.opsz.hu/kozlemenyek/elhatarolodas-a-gardatol>
<http://www.szebbjovo-ert.com/index.php?q=content/Alapszabaly>
- Karl Loewenstein: Militant democracy and fundamental rights
<http://books.google.hu/books?id=32p58E4IhUMC&pg=PA231&lpg=PA231&dq=karl+loewenstein+militant+democracy&source=bl&ots=EOtsSOxWjl&sig=Am0piHjOgQtqn1NRZF2TGaErE5s&hl=hu&sa=X&ei=IBq-UJu-I8HbtAa7vIGwDA&ved=0CDwQ6AEwAQ>,
- Kemény István- Janky Béla – Lengyel Gabriella: Magyarországi cigányság, 1971-2003. Bp., MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004. 192 o. /A magyarországi cigány népesség helyzete/
- Kertesi Gábor: Cigány foglalkoztatás és munkanélküliség a rendszerváltás előtt és után In: Cigánynak születni, 2000. 81-110. o.
- Kitzinger Dávid: A morális pánik elmélete In.: Replika 2000 Június 23-48.o
- Krémer Ferenc: A rendőri hatalom természete, Társadalmi szerep és foglalkozási kultúra, Napvilág Kiadó 2003. 94-96. o.
- Ladányi János- Szelényi Iván: Ki a cigány? IN: Szociális és etnikai konfliktusok. Szerk.: Ladányi János, Ú-M-K, Budapest 2005. 179-191.
- Pomogyi László: Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon, 110-124 o.
- Roma Stratégia In.:http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=30
(letöltve: 2012. október 24.)
- Sajó András: Önvédő jogállam Fundamentum 2002. 3-4. szám 55-68. o.
- Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok Osiris Kiadó 2008, Budapest 161-209. o.
- Szombati Kristóf – Feischmidt Margit: Gyöngyöspata 2011. A magyarországi szélsőjobboldal laboratóriuma, <http://cps.ceu.hu/news/2012-05-08/new-publication->

gyongyospata-2011-a-magyarorszag-szelsojobboldal-laboratoriuma (letölve: 2012. május 14.)

Virág Tünde: Gettósodó térség, gettósodó iskolarendszer Kisebbségkutatás 2003. évi 2. szám, Lucidus Kiadó 363-373. valamint Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella: Magyarországi cigányság, 1971-2003. Bp., MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004.

Vizsgálati jelentés a 2006. szeptember–októberi fővárosi demonstrációkkal, utcai rendezavarásokkal és rendfenntartó intézkedésekkel kapcsolatos eseményekről 2007 február, Budapest,

In.: http://www.gonczolbizottsag.gov.hu/jelentes/gonczolbizottsag_jelentes.pdf
(letöltés: 2012. július 12.)